

Łódź, 27 września 2018 r.

prof. zw. dr hab. Profesor Sygit
Katedra Postępowania Karnego i Kryminalistyki
Uniwersytetu Łódzkiego

Recenzja

pracy doktorskiej Pani mgr Edyty Mucha pt.: „Nielegalna produkcja alkoholu – problematyka prawno-kryminalistyczna”, Białystok 2018, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Wojciecha Filipkowskiego.

Rozpocznę od osobistej refleksji. Otóż, gdy w latach 80-tych przez pięć lat badałem na zlecenie Ministerstwa Sprawiedliwości i Instytutu Psychoneurologicznego w Warszawie problem potajemnego gorzelnictwa sądziłem (nieskromnie – jak się teraz okazuje), że wyniki mojej pracy (zebrane w 5 obszernych sprawozdaniach, 2 książkach, kilku artykułach z 2 pracach utajnionych przez cenzurę) - zamkną potrzebę powrotu dalszego zajmowania się tym zjawiskiem. Toteż, gdy w 2017 r. poinformowano mnie, że na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku jest przygotowywana praca na temat „nielegalnej produkcji alkoholu” – wstępnie uznałem, że nie jest to najszczęśliwszy wybór tematu na pracę doktorską.

Jednak teraz, po zapoznaniu się z pracą Pani Edyty Mucha pt. „Nielegalna produkcja alkoholu – problematyka prawno-kryminalistyczna”, która podjęła ten problem doszedłem do wniosku, że jest to przedsięwzięcie jak najbardziej potrzebne i na czasie. Tymbardziej, że Doktorantka nie ograniczyła problemu tylko do tzw. bimbrownictwa (czy też potajemnego gorzelnictwa), ale objęła też inne formy nielegalnej produkcji alkoholu, jak: 1) odkażanie spirytusu przeznaczonego dla celów przemysłowych, 2) podrabianie legalnego alkoholu oraz 3) przemyt nielegalnie wyprodukowanego alkoholu. W tak szeroko zakreślonym przedmiocie pracy najtrafniej odzwierciedlona została istota omawianego zjawiska, który nie był tak szeroko podjęty w dotychczasowych opracowaniach na ten temat. W efekcie praca doktorska Pani Edyty Mucha wypełnia lukę w tym względzie i jest kompleksową, prawno-karną analizą zachowania, określonego jako nielegalna produkcja alkoholu. Należy więc pochwalić za wybór tego tematu, a przede wszystkim za mądre, dowodzące perfekcyjnej znajomości problemu – określenie jego zakresu. Skoro więc moje obawy co do „powrotu do bimbrownictwa” były niezasadne – pora na ocenę rozprawy.

I. Ocena ogólna

Lektura, a właściwie studiowanie grubego foliału (liczącego 443 strony) uprawnia do oceny, że jest to dzieło niezwykle sumienne opracowane, dogłębnie omawiające problem nielegalnej produkcji alkoholu, tak od strony prawnej, jak i kryminalistycznej. Z punktu widzenia naukowego – jest to praca bardzo wartościowa, żeby choć wymienić takie jej walory, jak:

- 1) nowatorskie podejście do problemu,
- 2) wzorowo wykonana i przedstawiona warstwa badawcza pracy,
- 3) wnikliwa, pogłębiona warstwa teoretyczno-prawna,
- 4) rzetelnie udokumentowana,
- 5) napisana jest pięknym, zrozumiałym językiem, wywody są logiczne, spójne,
- 6) Doktorantka nie unika trudnych problemów, ma swoje dobrze udokumentowane zdanie na ich temat, co było możliwe dzięki perfekcyjnemu rozpoznaniu problemu – tak od strony teoretycznej, prawnej, jak i praktyki śledczej,
- 7) praca – w przypadku jej opublikowania, a o to wnoszę, ma wartość poznawczą dla praktyki śledczo-sądowej, jest miejscami swoistym „poradnikiem metodycznym” prowadzenia postępowań w tych sprawach,
- 8) wnioski Autorki de lege ferenda są wyjątkowo trafne i wartościowe dla czekających prac ustawodawczych dotyczących tego zjawiska.

Na niektóre z wymienionych walorów pragnę zwrócić szczególną uwagę:

1. Metodyka badań.

Jestem pod wrażeniem wykorzystanych metod badawczych i sposobu zapoznania z całą metodyką (rozdział I). W pracach doktorskich – z reguły w tej części pracy – omawia się istotę metod, hipotez, przedstawia się po kilkanaście poglądów na ten temat. Autorka nie poszła tą drogą. Od pierwszego zdania pisze o „metodyce swoich badań”. Jest tak w tym wnikliwa, że rozdział ten – przyszli promotorzy prac doktorskich powinni udostępnić swoim doktorantom. Dla zobrazowania rozmachu prezentacji tej metodyki, która wywarła na mnie ogromne wrażenie, tylko odnotuję, że po przedstawieniu „celu rozprawy” – Autorka informuje o problemach i hipotezach badawczych w odniesieniu osobno do części teoretycznej i badawczej. Gdy chodzi o część teoretyczną –

podano „przyjęty problem badawczy”, następnie 8 pytań badawczych, zapoznano z hipotezą główną i 8 hipotezami szczegółowymi. W części zaś empirycznej podano cele badania materiałów statystycznych, problem badawczy, jaki w związku z nimi postawiono oraz 5 pytań uszczegóławiających ten problem. Dalej przedstawiono 3 cele badań ankietowych. W odniesieniu do jednego z celów – podano „problem badawczy” i jego konkretyzację w formie 4 szczegółowych pytań badawczych; hipotezę główną i 3 hipotezy szczegółowe. Gdy chodzi o cel drugi – po postawieniu „problemu badawczego” – uszczegółowiono go przez 21 pytań badawczych oraz zgłoszono 21 hipotez szczegółowych.

W odniesieniu do trzeciego celu też podano „problem badawczy”, który rozbito na 30 pytań badawczych i 31 hipotez szczegółowych. Podobną metodykę zastosowano w odniesieniu do badań akt sądowych. Podano 3 cele tych badań. W odniesieniu do jednego z nich zaprezentowano problem badawczy i 7 szczegółowych pytań badawczych i 7 hipotez szczegółowych. Po przedstawieniu drugiego celu – również sformułowano problem badawczy, sformułowano 3 pytania badawcze i 3 hipotezy szczegółowe. Przy trzecim celu – obok problemu badawczego, podano 4 pytania szczegółowe i 4 hipotezy szczegółowe.

Prezentację metodyki badań uzupełniają „metody, techniki i narzędzia badawcze” – dostosowane do badań aktowych, ankietowych i statystycznych. Mimo rozmachu rozważań trzeba stwierdzić, że są one zrozumiałe, logiczne i dobrze przemyślane.

2. Dokumentacja pracy

Dokumentacja jest wzorowa. Wyniki badań Autorka zaprezentowała (poza formą opisową) – w: 115 tabelach, 5 rysunkach, 5 wykresach i przedstawiła na 2 mapach. Do pracy dołączono wzory ankiet badawczych. Pierwszy dotyczy zastosowanego „kwestionariusza ankiety” w odniesieniu do badań opinii 241 funkcjonariuszy garnizonu podlaskiego nt. nielegalnej produkcji alkoholu. Jest to solidnie, rzetelnie i wnikliwie opracowany kwestionariusz. Ma cztery części: pierwsza – dotyczy tzw. metodyki osób badanych, druga – odnosi się do poglądów nt. przyczyn nielegalnej produkcji alkoholu, trzecia – koncentrowała się na zebraniu opinii nt. fenomenologii tego zjawiska oraz ostatnia – poświęcona była propozycjom nt. zapobiegania i zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu. Jeśli miałbym „przyczepić się” do tej ankiety, to wstępnie

uważałem, że w części dotyczącej wykształcenia – wymienianie „wykształcenia podstawowego” powinno być z góry skazane na „nietrafione”, skoro odnosiło się do „funkcjonariuszy garnizonu”. Niestety myliłem się. Autorka w tabeli 3 (s. 29) podaje, że była taka osoba. Poza tym – sformułowane w kwestionariuszu pytania są przemyślane, trafne, pozwalające osiągnąć zamierzony cel badania.

Drugą ankietę badawczą wykorzystano w toku badania 317 spraw sądowych prowadzonych w latach 2006 – 2016 na obszarze właściwości sądów rejonowych w: Białymstoku, Bielsku Podlaskim i Sokółce. Poza kwestiami odnoszącymi się do szybkości prowadzonych postępowań, są w niej pytania pozwalające zdobyć informacje np. na temat charakterystyki popełnionych przestępstw, toku prowadzonych postępowań i zapadłych wyroków, ale też do kwestii z reguły pomijanych w pracach naukowych, jak: utylizacji zabezpieczonego „samogonu”, czy kosztów przeprowadzanych postępowań. Jestem pełen uznania dla wkładu Autorki w przygotowanie wyjątkowo wyważonych i mądrych ankiet. Oczywiście jest, że nie byłaby w stanie tego zrobić bez dogłębnej wiedzy teoretycznej nt. tego zjawiska. Jest to kolejny dowód na to, że jest to wyjątkowo wartościowe opracowanie i cieszy mnie prywatnie, że mamy następcę, który nie pozwala, aby wiedza o tym zjawisku zanikła.

Oceniając stronę dokumentacyjną trzeba też odnotować wykorzystanie 150 pozycji literatury, 42 akty prawne i 32 inne źródła. O wzorowej dokumentacji, a w efekcie bogatym już warsztacie naukowym Pani Edyty Mucha świadczą stosowne przypisy. Jest ich w pracy 855.

3. Ocena osiągniętych efektów.

Wypada bardzo korzystnie dla Autorki. Praca Pani Edyty Mucha nie jest bowiem pracą – „sztuką dla sztuki”, jest pracą wartościową dla nauk penalnych. Podsumowanie wyników zamieszczono na s. 372 – 399, czyli na 27 kartach. Jest ono rzetelnie wykonane. Dość zauważyć, że w trosce o przejrzystość i docenienie efektów pracy Autorka wyodrębniła 2 części swojego podsumowania. W części pierwszej zamieszczono weryfikację lub falsyfikację postawionych hipotez tak w odniesieniu do badań w części teoretycznej i empirycznej. Wykazano w niej, że hipotezy szczegółowe w odniesieniu tak do części teoretycznej, jak i empirycznej – odnoszącej się do badań statystycznych, jak i aktowych, zostały potwierdzone. Zaś wykonane badania ankietowe przyczyniły się do poznania opinii nt. etiologii, fenomenologii oraz możliwych

sposobów zwalczania nielegalnej produkcji alkoholu, a postawiona hipoteza główna i szczegółowa – też zostały potwierdzone.

Ustalenia przedstawiono w tzw. *Podsumowaniu* tak perfekcyjnie, że ich lektura wręcz zastępuje wcześniejsze 400 stron. Szczególnie wartościowa jest druga część Podsumowania, zawierająca postulaty, jakie Autorka formułuje w odniesieniu do tego zjawisk, w oparciu o wyniki swoich rozważań i badań. Generalnie – sprowadza się do wniosku o „całkowitą” depenalizację czynu wytwarzania napojów spirytusowych domowym sposobem, w wyniku destylacji po fermentacji alkoholowej – przy jednoczesnej penalizacji pozostałych postaci tego zjawiska (tj. odkażania spirytusu, podrabiania legalnego alkoholi i przemytu nielegalnie wyprodukowanego alkoholu). W efekcie Autorka wniosła o usunięcie z art. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych – ustępu 3-ego mówiącego o tym, że napoje spirytusowe nie mogą być wytwarzane bezpośrednio w wyniku destylacji po fermentacji alkoholowej. Propozycja ta może zaskakiwać, ale poznanie argumentów Autorki przekonuje do takiego rozwiązania. Autorka jest przy tym obiektywna i przyznaje, że efektem takiego rozwiązania będą też „niezaprzeczalne, negatywne skutki legalizacji bimbrownictwa”. Podane na tą okoliczność uzasadnienie – jest trafne.

Kolejny postulat – to potrzeba zaostrzenia przepisów karnych odnoszący się do wyroku napojów spirytusowych niezgodnie ze sposobem produkcji, warunkami technologicznymi lub parametrami jakościowymi. Aczkolwiek „nieuchronność kary jest bardziej skuteczna, niż jej surowość” – to jednak ulegam argumentom Doktorantki – i ją popieram.

Postulat trzeci, to objęcie szkoleniem funkcjonariuszy prowadzących postępowania w tych sprawach, w zakresie specyfiki tego zjawiska i dostosowania taktyki i techniki ścigania do jego właściwości. Autorka widzi też potrzebę zsynchronizowania profilaktyki i prewencji z całym mechanizmem państwowego programu zwalczania alkoholizmu w kraju – jak i zwiększenia współpracy organów ścigania ze służbą celno-skarbową i Strażą Graniczną.

Bardzo praktyczny i aktualny jest też postulat czwarty. Sprowadza się do wniosku o wprowadzenie zmian do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2012 r. w sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia. Doktorantka postuluje, aby zmiany uwzględniały zarówno kwestię zniszczenia, jak i unieszkodliwienia dowodów rzeczowych w sprawach nielegalnej produkcji alkoholu, a Komendant Główny

powinien wydać przepisy regulujące praktyczną stronę postępowania z takimi dowodami. I te postulaty – to prawdziwa wartość tej pracy, która otwiera przez Doktorantkę wrota do kariery naukowej.

4. Abstrahując od wspomnianej uwagi co do brzmienia tytułu rozdziału II oceniam zamieszczone w nim wywody bardzo wysoko. Autorka wyszła ze słusznego założenia, że skoro już zamieszcza wywody natury historycznej – to należy to zacząć ab ovo. Stąd zaczyna od neolitu, a uwzględniając kolejno dostępne materiały źródłowe i opisowe mamy wartościowe rozważania dotyczące rozwoju tego zjawiska w okresie starożytnym, średniowieczu, nowożytności i czasach współczesnych. Trafnie Autorka określa czas, kiedy zakazy dobrowolnego wypędu spirytusu – zrodziły potajemne gorzelnictwo. Doceniam sumienność, trud i gorliwość w zebraniu i opracowaniu materiałów w tym rozdziale.

Podobnie oceniam – abstrahując od dalszej uwagi dot. układu rozdziału – rozważania w rozdziale III. Tym razem zjawiska te przedstawiono od strony prawnej. Razić może fakt, że „legalna produkcja” została nadmiernie (i chyba zbyt mocno rozbudowana). Zaś penalizację nielegalnej produkcji alkoholu przedstawiono dopiero od roku 1999 (s. 113). Pewnym usprawiedliwieniem może być to, że w rozdziale II Autorka przedstawia ewolucję penalizacji tego zjawiska – tyle tylko, że rodzi to pytanie o zasadność rozbicia „wątku prawnego” – na rozdział II i III, zamiast przedstawić go w całości w jednym rozdziale. Najwyżej oceniam aspekt kryminalistyczny pracy (rozdział IV – VI). Wywody dowodzą bardzo dobrej znajomości taktyki i techniki kryminalistycznej. Śmiało można podejrzewać, że Autorka ma za sobą bogate doświadczenie praktyczne w tym względzie. W tym jest największa wartość pracy, gdy pisze ją praktyk organów ścigania. W efekcie rozważania te są profesjonalne, ciekawe, uwzględniają aktualny stan wiedzy i praktyki kryminalistycznej. Czyta się ją doskonale, a dla przyszłych Czytelników - praktyków śledczych – będzie to doskonały podręcznik „metodyki prowadzenie postępowań przygotowawczych w tych sprawach”.

II. Recenzja ma sens, gdy dostrzega oprócz wątków wartościowych – pewne niedociągnięcia. Ja takich nie zgłaszam. Co najwyżej mam kilka natury formalnej, co przy tak doskonałym dziele – trudno o nich wspominać. W całości odnoszą się do układu pracy.

Układ pracy – pozwalający na zaprezentowanie wyników dociekań teoretycznych i badawczych nad zjawiskiem potajemnego gorzelnictwa – można było podzielić na dwie części (teoretyczną i badawczą). Autorka nie przyjęła tej możliwości. Pracę podzieliła na 9 rozdziałów – a wśród nich dwa rozdziały (VII i VIII) dotyczą wyłącznie prezentacji wyników badań aktowych i ankietowych. Koncepcję tą w pełni podzielam. Kolejność rozdziałów jest logiczna, układ pozwala na kompletne przedstawienie wyników rozważań Autorki. Drukując pracę – daję pod rozwagę zmianę treści tytułu drugiego rozdziału. Aktualnie mówi on o „produkcji alkoholu”, podczas gdy w rozdziale tym, co jest zresztą zrozumiałe – są też rozważania o jego „konsumpcji”. Dlatego też brzmienie tytułu powinno to uwzględniać, np. „Produkcja i konsumpcja alkoholu...”. Poza tym, co do treści tego rozdziału mam też inną uwagę. W §5 tego rozdziału są wywody nt.: „...rozmiarów i tendencji nielegalnej produkcji.” Skoro brzmienie tytułu rozdziału i przeważająca część rozważań tego rozdziału – dot. „legalnej produkcji” – to wywody nt. „rozmiarów i tendencji nielegalnej produkcji” – warto by umieścić w osobnym rozdziale. Poza tym, zarzucam póki co niekonsekwencję Autorki. Tytuł II rozdziału odnosi się do „produkcji alkoholu”, jedynie § 5 ogranicza się do nielegalnej produkcji, a tymczasem na s. 8 – omawiając treść poszczególnych rozdziałów Autorka pisze, że w całym rozdziale II omawiano „**historię nielegalnej produkcji**”. Jeśliby przyjąć taką ocenę tego rozdziału – to należało nadać mu brzmienie „Produkcja (legalna i nielegalna) alkoholu i jego konsumpcja w ujęciu historycznym”.

Kolejna uwaga odnosi się do brzmienia tytułu rozdziału trzeciego. Mowa w nim o legalnej produkcji. Można by nawet stwierdzić, że rozdział ten jest zbyteczny – skoro praca ma odnosić się do „nielegalnej produkcji”. Osobiście uważam, że rozdział ten jest jednak konieczny, chociażby po to, aby wiedzieć, co jest legalne. Tyle tylko, że w §7 tego rozdziału dotyczącym „legalnej produkcji” – Autorka omawia też „zakres kryminalizacji” oraz konsekwencje prawne nielegalnej produkcji alkoholu”. Tym samym w treści tytułu trzeciego rozdziału należałoby (drukując pracę) wykreślić wyraz „legalnej” – zaś rozdział podzielić na 2 podrozdziały: a) „legalna produkcja”; b) „nielegalna produkcja”. Radziłbym też, aby ww. §7 rozszerzyć o wątek „historyczny” i napisać o wcześniejszych rozwiązaniach prawnych, o których mowa jest na s. 61-70.

Reasumując

1. Pracę Pani mgr Edyty Mucha oceniam bardzo wysoko. Jest to wzorowe dzieło na tytuł doktora nauk prawnych.
2. Warstwa teoretyczno-prawna, a przede wszystkim badawcza oraz jej wyjątkowa przydatność dla praktyki śledczo-sądowej i dla ustawodawcy – zobowiązują mnie do złożenia wniosku o:
 - a) opublikowanie tej pracy,
 - b) jej wyróżnienie.
3. Podniesione uwagi natury formalno-technicznej mają charakter subiektywny i w niczym nie podważają oceny pracy.
4. Praca doktorska Pani mgr Edyty Mucha pt.: „Nielegalna produkcja alkoholu – problematyka prawno-kryminalistyczna” – odpowiada warunkom stawianym przez art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz.595 ze zm.), dlatego wnoszę o dopuszczenie Doktorantki do dalszego etapu przewodu doktorskiego.

prof. dr. hab. Bogusław Sygit

